

Hattem's stadhuis gerestaureerd

258

*„Der Francken overmoed, heeft alles omgewroet
casteel en poort en muer
door 't swevelachtigh vuer.
Doch d'oppervooght van al,
versterck dees stad en wal”*

Anno MDCLXXII

Wie van Zwolle uit over de snelle verkeersbaan via een moderne brug over de IJssel zuidwaarts gaat, wordt aldra getroffen door een speels silhouet, waarin een bescheiden kerktoeren en een molen domineren. Uiterwaarden en weilanden rondom en dan een nieuwe, vriendelijke woonwijk, zoals er in onze dagen dertien in een dozijn gaan. Bij de ingang het bekende plaatsnaambord, dat ons vertelt dat we Hattem binnenrijden. Nog enkele tientallen meters en dan ga je ineens langs oude wallen en smalle, bochtige straatjes, waarbij je een restant van een poortgebouw passeert. Dan weet je het meteen: je hebt niet met een dorp te doen maar met een stad, naar de bebouwde oppervlakte gerekend: een stadje.

Aanvankelijk denk je aan een verdroomd stadje, waarvan menig oud geveltje een lange historie verraadt. Toen we er door reden op weg naar de Markt lagen de straatjes er stil bij, weinig verkeer en slechts enkele voorbijgangers. Misschien zat men op dat moment aan de koffie.

Hoe 't zij, de eerste indruk die we van Hattem kregen, was zeker niet een van bruisend leven. Maar naar mate de dag vorderde, werd dat toch anders, bleek het stadje levendig, terwijl het verre verleden toch op je afkomt. Bepaald geen museaal stadje, Hattem, al had men dit mogen verwachten omdat we ons bevinden in een stad, waarvan de historie in elk geval teruggaat tot het einde van de 9e eeuw, toen het een nederzetting was, ontstaan bij de kruising van de handelsroute te land tussen Utrecht en Duitsland en de IJssel.

In 1299 verleende Reinoud I, Graaf van Gelre aan Hattem stadsrechten. Ofschoon van bescheiden maat paste deze „grensvesting in stadsvorm” bij de politiek van de vrede stichting van de Graven van Gelre bij hun voortdurende strijd tegen de Bisschoppen van Utrecht. Ook later, in de Tachtigjarige Oorlog, vervulde Hattem als frontierstad een rol van betekenis. Bij al die oorlogshandelingen heeft Hattem, naast perioden van bloei, vooral als Hanzestad in de 16e eeuw veel te lijden gehad. Door belegeringen maar ook door een drietal grote stadsbranden, in de 15e en 16e eeuw zijn telkens aanzienlijke stadsdelen in de as gelegd. Desondanks is Hattem overeind gebleven.

De vele monumenten, waarbij vooral aan woonhuizen moet worden gedacht, getuigen er nog van tot op de dag van heden. En vooral ook het oude, goed bewaarde stadsplan, dat er mede toe leidde dat Hattem in 1972 tot beschermd stadsgebied werd verklaard. Met dat al toch geen museumstadje, zoals we al opmerkten. Duidelijk drukt de moderne ontwikkeling ook op dit oude vesting- en Hanzestadje haar stempel, hetgeen de heer B. van der Kleij in dit tijdschrift van oktober 1974 de verzuchting deed slaken, dat dat stadsgezicht onvoldoende beschermd is. Misschien is er in het verleden hier en daar iets te luchthartig met het architectonisch erfgoed in Hattem omgesprongen, maar de laatste jaren geeft het beleid van het stadsbestuur onmisken-

baar blijk van grote liefde en zorg voor alles wat aan monument nog rest. En wat dreigde te verkommeren, verkeert nu grotendeels in gerestaureerde staat of zal nog worden gerestaureerd. Of is zeer recent gerestaureerd, zoals het stadhuis aan de Markt en dat ditmaal het eigenlijke doel van ons bezoek aan Hattem was.

De historie van dit stadhuis begint met de verwerving in 1553 van het pand op de hoek van de Markt en de Kruisstraat. Daarvoor werden aan de gasthuismeeesters van het Heilige Geest-gasthuis zeven goudgulden betaald. In 1619 werd aan dit pand het naastgelegen gebouw in de Kruisstraat toegevoegd. Tussen 1619 en 1625 werden deze panden één geheel. Een renaissance-gebouw, gewijzigd in

1770 en „schendend” hersteld in 1871. Dit oorspronkelijke stadhuis heeft een rechthoekige vorm en is in bak- en bergsteen opgetrokken. Aan de oostelijke trapgevel is nu nog te zien, dat het hoofdgebouw tussen 1619 en 1625 aanzienlijk werd vergroot. Het pand aan de Kruisstraat werd oorspronkelijk door de Vierschaar gebruikt. Pas na 1875 werd het ingericht als Waag. In de verbouwperiode 1769-1770 werd de ingang in de gevel aan de Kruisstraat verplaatst naar de gevel aan de Marktzijde. Aan het einde van het derde kwart van de 19e eeuw kwam een algehele inwendige verbouwing tot stand onder leiding van de architecten de gebroeders W. en F. C. Koch uit Zwolle.

Het is vooral deze Koch-periode die, bij

gangen en vertrekken met allerlei opstapjes. Er werd naar gestreefd het oude gevelbeeld zoveel mogelijk te handhaven, maar er moest een verbinding worden gemaakt tussen het oorspronkelijke stadhuis en het er naast aan de Marktzijde gelegen pand. Die verbinding is een eerlijk stukje eigentijdse architectuur, die te raden geeft wat er achter ligt: een eveneens eigentijdse architectuur met op de eerste verdieping een galerij met bruggetjes, die toegang geven tot de verschillende panden. Door het ophangen van deze galerij aan dunnen stalen staven konden op de overdekte binnenplaats de andere ruimte-bepalende kolommen worden vermeden.

Met betrekking tot het interieur van het oorspronkelijke stadhuis en de Waag werd besloten de resultaten van de ingrijpende verbouwing van de gebroeders Koch in hoofdlijnen te handhaven. De toen aangebrachte, zeer moeilijk beloopbare trap werd echter verwijderd. Die is „vervangen” door een uit het Gelders Monumenten-depot te Valburg verkregen 18e eeuwse trap. Deze trap was oorspronkelijk een onderdeel van de in 1925 gesloopte Munt aan de Bakkerstraat in Arnhem. De hoofdtoegang tot de raadszaal is verlegd naar de aan de binnenplaats grenzende gevel. In de burger- tevens trouwzaal zijn de moerbalken met sleutelstukken weer in zicht gekomen. Onder de binnenplaats is een nieuwe ar-

- 1 HET GERESTAUREERDE STADHUIS VAN HATTEM; IN HET MIDDEN DE MODERNE TOEGANG, DIE DE VERBINDING VORMT MET HET NAASTLIGGENDE SECRETARIEGEBOUW
- 2 HET STADSWAPEN BOVEN DE INGANG VAN HET STADHUIS
- 3 DE RAADSZAAL

de nu gereedgekomen restauratie die in 1976 begon, als uitgangspunt is gekozen. Daarvoor was al gedeeltelijk gerestaureerd, waarbij o.a. de raadszaal werd vernieuwd. In de jaren 1951 tot 1968 maakte de inmiddels overleden architect C. N. Royaards voorlopige restauratieplannen tot in 1971 het architectenbureau Heine-man-Vos-ten Broeke te Velp de uiteindelijke plannen voor een algehele restauratie en uitbreiding maakte. Die uitbreiding werd o.m. mogelijk gemaakt door aankoop van belendende panden.

De taak van de architecten was niet eenvoudig. Immers van zeven oude panden diende één geheel te worden gemaakt. Het interieur vertoonde een wirwar van

3

4 DE ONTVANGST-C.Q. EXPOSITIERUIMTE; LINKS DE GANG, DIE NAAR DE TROUWZAAL LEIDT

5 DE OVERDEKTE BINNENHAL MET TRAP, DIE NAAR DE GALERIJ LEIDT

FOTO'S: J. M. WEISS (DIENST GEMEENTEWERKEN)

chiefkelder gemaakt, bij het uitgraven kon men een terugblik werpen op de oudste historie ter plaatse. Zo kwamen er een bijzonder fraaie laat-Middeleeuwse waterput te voorschijn, en vele scherven van huishoudelijke voorwerpen, o.a. een paar stukken kogelpotaardewerk. Dè vondst uit de bouwput was de vuurbok of oplegger. De R.O.B. zag kans om deze steunen voor het braadspit geheel te reconstrueren.

Voor de inrichting van het stadhuis is er naar gestreefd het historische zoveel mogelijk te behouden. Voor wat de hal en de burgemeesterskamer betreft – in het oude stadhuis – is men daar wonderwel in geslaagd. In de hal valt een geschilderd portret van de bekende schilder Jan Voerman (Verkade-plaatjes!) op. Die hal is gemeubileerd met Louis XVI-stoelen en verder staan er een 18e-eeuwse eiken kist en uit dezelfde periode een fraaie commode (geschenken van de burgerij!). In de burgemeesterskamer staan een documentenkist en een balpoot-tafel en ziet men een schilderij van Willem van Barneveld. Het meubilair in trouw- en raadszaal is „modern” (stijl Bauhausperiode 1920-1930), maar blijkt heel goed bij het oude interieur te passen. In de hal, die rechtstreeks toegang geeft tot de trouwzaal, bevindt zich een grote vitrine, waarin zich archeologische voorwerpen bevinden, aangetroffen tijdens de restauratie. Voor de inrichting is de binnenhuisarchitecte mevr. G. M. Hooykaas met smaak te werk gegaan.

De restauratie, die is uitgevoerd door het

Alg. Aannemersbedrijf Aberson-Lelystad nv te Steenwijk, heeft ruim vier miljoen gulden gekost. Intussen is het belendend pand Kruisstraat 4 voor uitbreiding van het stadhuiscomplex aangekocht. Met de restauratie en herinrichting daarvan hoopt men in 1980 te kunnen beginnen.

Niet ten onrechte heeft burgemeester drs. C. Dekker ons zijn stadhuis met trots getoond en na afloop met ons nog een korte wandeling door zijn historisch stadje gemaakt. Daarbij passeerden we de uit het begin van de 15e eeuw daterende Hervormde Kerk. De twee belendende woningen staan op de nominatie te worden gerestaureerd. Met de restauratie van „De Zon”, eveneens aan de Markt is al een begin gemaakt. Ook voor verschil-

lende andere oude woonhuizen, o.a. uit de 17e en 18e eeuw, bestaan restauratieplannen. Trots bezit van Hattem zijn het Daendelshuis (1618), waar de latere gouverneur-generaal werd geboren, het Pand der Liefde (1626) en de korenmolen De Fortuin, alsmede de binnenpoort van de Dijkpoort en een groot deel van de goed onderhouden vestingwal. Hattem had eens 35 stadsboerderijen, maar daarvan zijn er nog maar twee over en die doen dan nog niet eens meer als zodanig dienst.

Hattem is na de Tweede Wereldoorlog, waaruit het vrijwel ongeschonden tevoorschijn is gekomen, wat de bevolking betreft, tweemaal zo groot geworden. Een gemêleerde bevolking overigens, die

in godsdienstig en maatschappelijk opzicht zeer verscheiden is, maar die, zoals burgemeester Dekker met voldoening constateert, één is om de historische stadskern zo goed mogelijk te bewaren als „Parel van de Veluwe”, een ere-titel die als schoonheidsprijs enkele jaren geleden werd verleend.★)

v.d.W.

★) Voor dit artikel zijn gegevens ontleend aan: *Het stadhuis gerestaureerd (1979)*; *Gelderland Monumenteel*; *Kunstreisboek (Rijkscommissie voor de monumentenbeschrijving)*; en aan mr. W. J. Geertsema, commissaris der Koningin in Gelderland, tijdens de opening van het gerestaureerde stadhuis.

